

וארשתיך לי במימונה - מימונה ישראלית | דף למנחה

הקדמה

חגיגת המימונה היא חוויה רב חושית ורגשית בעלת אופי ייחודי, לעיתים, נדמה שהרגשות והחוויות הם המרכיבים היחידים של מנהג זה, חוברת 'ארשתיך לי במימונה' נועדה להשלים, את התשתיות הרוחניות של החגיגה. לימוד מקורות המנהג מאפשר לבחון את עולם הערכים של החג, לשמר אותם, להנכיח אותם במרחב הציבורי ולמסור אותם לדורות הבאים. חיזוק הפן התודעתי, כמשלים לפן החווייתי רגשי, משיב למסורת את המסר המקורי שלה שמחבר בין האנושי והנשגב. לימוד באירוע כמו המימונה שונה בפרמטרים רבים מלימוד בבית מדרש או בקבוצה; שולחנות מלאים בכל טוב, חוגגים מדברים וטועמים, מוסיקה ופיוטים ברקע, תנועה מתמדת של נכנסים ויוצאים העוברים מבית לבית, ולכן הלימוד שונה בצורתו ובאופיו.

שני העקרונות שעשויים להוביל לימוד בתנאים אלה הם:

א. חיבור למקום האנושי והרגשי של החוגגים.

ב. רלוונטיות לסיפור המשפחתי שלהם ולחוויה העכשווית.

רלוונטיות לעולם הערכי שהם מאמינים בו ורוצים לתת למשפחתם, לקהילתם ולחברה הישראלית. הדרך ליישם שני עקרונות משמעותיים אלה עוברת דרך מספר שלבים בהכנה של הלימוד ומספר מרכיבים בלימוד עצמו.

הכנה ללימוד

- הכרות עם מבנה החוברת: מבואות (ד"ר מאיר בוזגלו וד"ר יהודה מימרן), הקדמה: הציר המרכזי, המבנה והערכים המרכזיים (אלי ברקת).
- לימוד: לימוד הטקסטים השונים בחוברת דרך הזווית האישית של המנחה - בחינת החיבור האנושי, הרגשי והחווייתי. בירור עולם הערכים הפרטי שבא לידי ביטוי בחוברת.
- הצבת שאלה מרכזית: ניסוח שאלה רלוונטית למשתתפים מגוונים המאפשרת לברר נקודות מבט שונות על הערכים העולים מתוך המנהג.
- בחינה מחודשת של השיח הנוצר בין הטקסטים לבין השאלה.
- בחירה של טקסטים ללימוד.

הלימוד

- שאלה: להעמיד את השאלה במרכז ולשמוע מגוון של קולות הבוחנים את השאלה, מבררים את עמדתם כלפיה ומציעים לה תשובות שונות.
- שיתוף: לאפשר למשתתפים להביא מעולמם הפנימי, המשפחתי והקהילתי המשוחח עם הטקסטים הנלמדים.
- שיח: להציע למשתתפים להביע את עמדתם ולשוחח האחד עם השני על מנת לבחון פרשנויות שונות ולהרחיב עמדות הנחשפות תוך כדי השיח.
- מהלכים קצרים: ליצור יחידות לימוד קצרות שניתן לחבר ביניהן למהלך ארוך או ללמוד אותן בנפרד לפי הצורך.
- התאמה: לבחון את המרחב שנוצר תוך כדי החגיגה ולאפשר סביבת לימוד שמצטרפת אליו.

המדריך למנחה

- המדריך בנוי משבעה מערכי לימוד, חמישה מערכים המותאמים לשערים בחוברת ושני מערכים הבנויים כנושא רוחבי העובר בין השערים השונים.
- מבנה מערך הלימוד:
- רציונל המסביר את הערך העומד במרכז מערך השיעור.
 - שאלה מרכזית שיש בה חיבור ללומדים ולערכים רלוונטיים של השער.
 - שאלה לכל אחד מהטקסטים המאפשרת ללומדים לנהל שיח בין הטקסט, הערכים והלומדים.

תרבו תסעדו

אלי ברקת כותב החוברת 'ארשתיך לי במימונה'

עופר נמימי הלוי, חיה נאמן, אורנה תנעמי גרמי כותבי הדף למנחה

התנועה
לחתיכות
התרבות
בישראל

התיקון

החכם הנימני

וארשתיך לי במימונה - מימונה ישראלית | דף למנחה

שערי אמונה

רציונל

חוברת ו'ארשתיך לי במימונה' פותחת שער ראשון לחג המימונה מתוך אמונתם של יהודי מרוקו שיש לחגוג את בואה של הגאולה למרות הגלות המתמשכת. המימונה מתקיימת בסוף חג הפסח תוך יצירת רצף בין שימור הזיכרון של יציאת עם ישראל מעבדות לבין פיתוח תודעה שהיציאה מהגלות הנוכחית עשויה להתקיים בכל עת. קהילה המעצבת את זהותה מתוך אמונה יציבה בגאולה שעתידיה להגיע, מייצרת תקווה ואחדות אצל מאמיניה ובכך מגדילה את החוסן הקהילתי שלה. מאפיינים קהילתיים אלה הפכו עם השנים למאפיינים תרבותיים של יהדות מרוקו שאפשר להציע אותם כנכסים לחברה הישראלית כולה.

שאלת שיפוד

• מדוע משמעותי לחברה הישראלית לפתוח שערי אמונה?

מהלך הלימוד

שיתוף

• תארו מקרה בו נפתחו אצלכם שערי אמונה?

לימוד

וְעָבְרוּ בֵּין בְּתָרֵיו. צֵאן יִשְׂרָאֵל עֲבָדֵיו.
עַתָּה נַעֲרְמוּ מִשְׁבָּרֵיו. עַל יְדֵי רַעֲיָא מִהֶמְנָא.
וְרָכוּשׁ רֹדְפָיו וּמוֹשְׁלָיו. שֵׁם יִשְׂרָאֵל אֵל כָּלֵיו
מִתּוֹךְ הַיָּם וְגָלִיו. נָתַן לוֹ לְמִתְנָה.

רבי דוד בוזגלו

אַתֶּם יוֹצְאֵי מִעֶרֶב. מֵאֲרוֹק אֲנֹשֵׁי אֲמוֹנָה
הִלְלוּ אֵל בְּעַם רַב. יוֹם זֶה יוֹם אֱלֹמִימוֹנָה.
אַתְמוֹל פָּעַר אֶת לוֹעֵזוֹ. יָם סוּף לָנֶגֶד פְּרָעָה.
עַם כָּל רִכְבּוֹ בִּנְסָעוֹ. וּלְקָחָם לוֹ לְמִנָּה.

רבי דוד בוזגלו (1903-1975) נולד בזאוויה שבמרוקו, משם עבר לקזבלנקה. גדל בתורה ובשירה, ונחשב לגדול פייטני דורו. בשנת תש"ט (1949) איבד את מאור עיניו, עם זאת המשיך לזכות הרבים, שליבים נמשך אל רינתו ואל תפילתו. בשנת תשכ"ה (1965) עלה לארץ ישראל, התיישב בקרית ים, אך סבב את כל עריה לעודד ולחזק את העולים אליה. נפטר ביום כ"ג באב תשל"ה (1975) לאחר מותו נאספו פיוטיו לספר: 'מוזמור לדוד - שירים ופיוטים'.

• מדוע חשוב להאמין?

כֹּה יִהְיֶה זִרְעֶךָ וְהָאֱמֵן בֵּה' וַיַּחֲשֹׁבָהּ לוֹ צְדָקָה.

ספר בראשית, פרשת לך לך, פרק ט"ו, פס' ה-ו.

• כיצד אמונה יכולה להחשב צדקה?

במה שהאמין אברהם בה', הקדימה לו התורה: 'כה יהיה זרעך' להיות זרעו מאמינים בני מאמינים. והגם שעבר הפסח, ואין בן דוד בא, עומדים באמונתם.

ולא זו אף זו, שבצאת החג מרבים בשמחה, להראות אמונתם, אחרית כראשית, שבכל דור ודור חייב אדם להראות עצמו כאילו הוא יוצא כעת ממצרים, ורחב ליבו, שאין שמחה כהתרת הספיקות.

החכם היומי

• מה מקנה לנו הידיעה שאנחנו מאמינים בני מאמינים?

השמחות והחגיגות המקובלות והמפורשות בתורה, אין בהם שום חידוש, ואין שום רבותא (= יתרון) לכבדם ולשמוח בהם, כי הם חגי האומה כולה ומועדיה, וכל העם משותף בהם ומחויב לשמור עליהם, אך חג זה של 'יום האמונה' המיוחד ליהדות זו בלבד, ואשר אותו אמצה מדור דור, נתחבב עליה מאוד, והיא שומרת עליו כבבת עינה באשר הוא מעשה ידיה.

חכם משה מלכה, נטיפי המים ג', דרשה לפסח, עמוד כ"א, דפוס המערב, ירושלים, תשמ"ט (1989)

חכם משה מלכה (1911-1997) נולד בהרי האטלס במרוקו. עמד בראש חברת הלומדים 'פתח תקוה' ברבאט הבירה. שימש כרבה של העיר טיטואן, כרבים של שלוש הערים - לעראיש, אלקסאר-אלכביר וארזילא, שבמרוקו הספרדית, וכרב ודיין בעיר בני מלאל. שימש כסגן נשיא בית הדין של העיר קזבלנקה. בשנת תשכ"ז (1967) עלה לארץ ישראל, ושימש כרבה של העיר פתח תקוה עד פטירתו ביום י"ג אדר ב' תשנ"ז (1997). הוא חיבר ספרים רבים: ספרי השו"ת: 'מקוה המים', 'והשיב משה', ספרי דרשות, נאומים ופרשנות: 'נטפי המים' - 'באר משה', 'דרש משה', והספר 'למען השבת' - בעניין הפגנות השבת.

• כיצד ניתן להעביר את האהבה המיוחדת לחג האמונה לכל עם ישראל?

'בניסן נגאלו ובניסן עתידין להיגאל', ובפסח, בעזרת ה', יבוא מלך המשיח, והאמונה הזו נשארת אצלנו לדורות, שבשכר האמונה נגאלו ישראל ממצרים. ובדורות הראשונים, אפילו המוני עם, נבוכים הם היו בארץ, ובצאת חג הפסח היו שמחים באמונתם, ואמרו פיוט: 'יום גילה, יום גילה, יבוא משיח לישראל, יבוא היום, יבוא היום'. והיו קוראים לערב של צאת החג - יום האמונה. רוצים לומר: אחרי שעבר הפסח הזה - מאמינים, 'כי לישועתך קיוונו כל היום'.

תרגום מערבית חכם דוד אסבאג, שאר ירקות, דף ו' ע"א, דפוס י. ראזון, קזבלנקה, תש"ג (1943)

חכם דוד אסבאג מחכמי אצווירה היא מוגאדור. בין חיבוריו: 'לקט עני' - דרושים, שיצא לאור בעיר מקנאס בשנת תרצ"ג (1933) ו'שאר ירקות' - על הגדה לפסח בלשון יהודית-ערבית.

• איזו גאולה עשויה להתרחש היום בזכות האמונה?

אַמֶּת וְאַמוּנָה כֹּל זֹאת וְקִיָּם עָלֵינוּ

• מהו ההבדל בין אמת לאמונה?

יעקב בחיר האבות קיבל על עצמו צער השכינה ואחריות תיקון העולם במלכות שדי. הוא תיקן לנו תפילת ערבית להאיר לנו באור של תקווה ונחמה בחשכת הגלות, אשר זמן תפילת ערבית הוא דווקא בלילה ממש - שעת הדין ותוקפו. כלומר: ואז, ודווקא אז, עלינו לזכור את הקשר האמיץ והחזק אשר נתקשר עמנו אל עולם בברית אבות והוא עתיד לגאלנו גאולת עולם, כאשר אנו מזכירים זאת ב'אמת ואמונה' אחר קריאת שמע של ערבית.

חכם מנחם מנשה, אהבת חיים, פרשת מקץ, עמוד 210, אהבת חיים, ירושלים, תשנ"ד (1994)

חכם מנחם מנשה (1892-1968) נולד בעיר בורסה, שבטורקיה. גויס לצבא העות'מאני והשתתף במלחמת העולם הראשונה. בשנת תרע"ח (1918) עלה לארץ ישראל דרך היבשה, מגבול לבנון. התיישב בשכונת בית ישראל בירושלים, התפרנס כנפח, ועסק בויכוי הרבים בראש חברת 'אהבת חיים'. נפטר ביום י"ב אלול שנת תשכ"ח (1968). הוא חיבר כמה חיבורים, שלושה מהם יצאו לאור: 'ליקוטי מנשה' - ליקוטי הלכות בשפה פשוטה, 'אהבת חיים' - דרשות, הלכות ומעשיות על סדר פרשת השבוע. בנוסף הדפיס קונטרס קטן בשם 'שער החיים'. כתבים נוספים אבדו במהלך השנים.

• מדוע יש צורך היום לשמור על האמונה בגאולה למרות שאנחנו לא בחשכת הגלות?

לְהַתְּהַלֵּךְ עִם הַחֹשֶׁךְ כְּמוֹ עִם יְדִידִים
וְלֹא תִצְטָעֶר,
בְּנִי.

כְּשֶׁתִּלְמַד
לְשֹׁחֵק עַל שְׂפַת עֵינֵי כְּמוֹ בְּמִגְרָשִׁים מְכָרִים
בְּלִי הַפְחַד שֶׁל מַעְרוֹת אֶפְלוֹת
אֲלֵמִיד אוֹתָהּ בְּתִמְרוֹהָ

ארו ביטון, הסדר עם בן בכור, בתוך נופים חבושי עיניים, הקיבוץ המאוחד, תשע"ג (2013)

• מה ניתן ללמוד מהעיוור על אמונה?

יש במצוות אלה תועלת גדולה, והיא שנסגל לעצמנו מידה נעלה זאת, כלומר שנעניק חסות למי שמבקש לחסות בנו, נגן עליו ולא נמסור אותו למי שברח מלפניו. ולא די שתעניק חסות למי שמבקש לחסות כך, אלא מוטלת עליך חובה כלפיו לדאוג לצרכיו, להשפיע עליו רוב טוב, ולא להכאיב ללבו באף מלה.

חכם משה בן מימון, מורה נבוכים חלק ג' פרק ל"ט

• כיצד האמונה בגאולה מפתחת חברה עם ערכות הדדיות?

וארשתיך לי במימונה - מימונה ישראלית | דף למנחה

שערי ברכה

רציונל

השער השני של חוברת ו'ארשתיך לי במימונה' פותח שערי ברכה, בחג המימונה מברכים ומתברכים בסימני החג בשפע המצוי על השולחנות ובעצם ההתקבצות של קהל רב למקום אחד. ברכה היא מרכיב משמעותי בחייו של אדם המכיר בה אך לא ניתן להמשיג אותה, בשל כך קשה להסביר אותה בכלים רציונליים, מאידך ניתן לחוש ולחוות אותה בכלים רגשיים, חווייתיים וגופניים.

קהילה שהצליחה ליצור כלים המחזיקים ברכה בשגרת חייה ובמנהגיה יודעת לחבר בין אנשים וקבוצות בקהילה ומאפשרת לחכמיה ומנהיגיה להיות קשורים לקהילתם לשמחותיהם ומצוקותיהם. חיבורים בין בני אדם בכלל ובין מנהיגים לקהילתם עשויים להביא לאהבה, ערבות הדדית, אחריות חברתית ותהליך של תיקון שיהיו ברכה גדולה לחברה הישראלית.

שאלת שיפוד

• כיצד ברכה יכולה לתרום לחברה הישראלית?

מהלך הלימוד

שיתוף

• מתי הרגשתם שבכמה יצרה שינוי בחיים שלכם?

לימוד

ובני נָכַר, נוֹזְלֵיהֶם נִבְקְעוּ תוֹךְ כְּלֵיהֶם
וְתַפַּל שֵׁם עֲלֵיהֶם. יֵרָאֵת שׁוֹכֵן מְעוֹנָה.
וּמִשְׁאֹת עַל מִשְׁאֹת. מִלֵּאֵו כָּל טוֹב וּתְבוּאוֹת.
הוֹבֵאֵו מֵאַרְבַּע פָּאוֹת. לְעֲמֹו אֲשֶׁר קָנָה.

וְשָׁמָּה עַל כָּל מִדְרָךְ. אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ בָרַךְ.
חֵבֶר תִּהְיֶה מְבוֹרָךְ. בְּכָל חֲדָשֵׁי הַשָּׁנָה.
וּבְמֵאוֹת לְדוֹר דּוֹרִים. כָּכָה יֵאָמְרוּ הָעֶבְרִים.
בְּבִרְכָה לְחֵבְרִים. אֲרַבַּח יָא כָּאִי וּלְג'ינָא.
[תרגום: הצלח אחי בעושר]

רבי דוד בוזגלו

• כיצד משפיעה ברכה על המברך ועל המתברך?

זָקוֹן בָּא בְּיָמִים וְה' בָּרַךְ אֶת אֲבֹתָהֶם בְּכָל

ספר בראשית, פרשת חיי שרה, פרק כ"ד, פס' א'

• כיצד אנו מושפעים מכך שאברהם אב המון גויים בורך בכל?

מה ברך ה' - שיהיה אברהם בכל. ולא רק שיהיה מעורב עם הבריות, אלא מזוג בכל בריה ממידתו של אברהם, ונהיה אברהם בכל. שבכל בריה נמזגה אהבת החסד, ולא עוד שציווה לאברהם: 'והיה ברכה', ונברכו בו כל משפחות האדמה, להיות מברכים האחד לשני, 'ואל תהי ברכת ההדיוט קלה בעיניך', ש'אברכה מברכך' - אברכה עם מברכך, ומצטרף הקב"ה לברכתו. ונמצא שמוצאי החג היא שעת רצון למצוא 'חן ושכל טוב, בעיני א-לוהים ואדם'.

החכם היומי

• מדוע מזיגת השפע בכל בריה ובריה הינה ברכה בפני עצמה?

נהגו בני הקהילה לבקר אצל רבני העיר, להתברך מפיהם. הרב קיבל את באי ביתו בשמחה ובטוב לבב, נטל לידו עלה חסה, הטבילו בצלוחית חלב, והתזו על מצחו של המתברך תוך אמירת פסוקי ברכה הלכותיים מספר משלי: 'אורך ימים ושנות חיים ושלום יוסיפו לך'; 'כי בי ירבו ימיך ויוסיפו לך שנות חיים'; 'ומצא חן ושכל טוב בעיני א-ל והים ואדם';

'גול אל ה' מעשיך ויכוננו מחשבותיך'. והמברך תרגם את חלקה האחרון של הברכה בערבית: כרכב אלה אללה עמאלק ותרתבו כמימאתק. והמארח משיב: תסעד ותפרח - תצליח ותשמח.

חכם רפאל ממון (בשם אביו), ויוגד ליהושע, עמ' 182, ירושלים, תשס"ט (2009)

חכם יהושע מאמאן (1917 - שליט"א), נולד בצפרו. שימש דיין וראש ישיבה בעיר אספי, ורבה של העיר מראקש וסביבותיה. לימים עלה לארץ ישראל ושימש רבה של העיר נהריה. בין חיבוריו: 'שתי ידות': 'יד רמה' - מתורת אביו, חכם רפאל מאמאן ו'יד חרוצים' - מתורתו, וכן 'עמק יהושע' - שו"ת

• אילו רגשות עולים כאשר מתברכים בידי רב הקהילה?

יש שני מיני צדיקים: יש המתבודד לבדו ואין לו עסק עם הבריות, ויש שמעורב עם הבריות. ולדעת איזה מהם עדיף? - כתבו המפרשים: שהמעורב עדיף, כי הגם שאותו המתבודד מרוויח יותר בתורה וסדר קדושה והבדלה, מה שאין כן המעורב עם הבריות, אך נגד זה - הצדיק הזה, הדור מרוויח ממנו.

ומעתה חנוך ומתושלח היו רק לעצמם, אבל באברהם כתוב בו: 'כי ידעתיו למען אשר יצווה את בניו ואת ביתו אחריו לעשות צדקה ומשפט'.

חכם יעקב זריהן, שושנת העמקים (בתוך מים עמוקים) עמ' ע"ז, ירושלים תשל"ח (1978)

חכם יעקב חי זריהן (1869-1953) נולד בעיר טבריה. ייסד יחד עם חברו חכם מכלוף שטרית את ישיבת 'כתר תורה' ברח' השוק בטבריה, וכיהן יחד אתו ועם חכם אליהו אילוז כדיין בבית הדין בטבריה. כיהן כנשיא כולל רמב"ם, ניהל את עניני ישיבות העיר ועמד בראש הוועד להקמה מחדש של בית הכנסת 'עץ החיים' על שפת ימה של טבריה. נפטר ביום כ"א מנחם אב תשי"ג (1953). בין חיבוריו: 'חלק יעקב' - דרושים, 'בכורי יעקב' - שו"ת, 'אוהל יעקב', 'ושופריה דיעקב' - על פרשת השבוע, 'שושנת העמקים' - דרושים וחידושים.

• מה מייחד את הברכה כאשר הצדיק מעורב עם הבריות?

כֹּה תְּבָרְכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

ספר במדבר, פרשת נשא, פרק ו', פס' כ"ג.

• מי יכול לברך את עם ישראל לדעתכם?

ברכת 'כה תברכו' בזכות אברהם שכתוב בו: 'כה יהיה זרעך'. ...כי אברהם מידת החסד כמו שאמר הכתוב: 'חסד לאברהם', והוא מקום האהבה כמו שאמר הכתוב: 'ואהבת חסד', וכן הוא אומר: 'זרע אברהם אוהבי'.

לזה על ידי האהבה והאחדות שביניהם תחול הברכה עליהם, וכן הוא אומר: 'ואהבך וברכך'. וכן אמרו: 'לא מצא הקדוש ברוך הוא כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום', ולזה ברכת כוהנים מסיימת בשלום.

חכם פרגי נעים מזמרת הארץ, עמ' קצ"ט, הוצאת אור שלום, בת ים, תש"ס (2000)

חכם פרגי נעים (1815-1893) נולד בטריפולי שבלוב. שירת בקודש בעיר טריפולי לצד חכמי הדור חכם יעקב רוקח, חכם חיים מימון, חכם פראג'אללה דעבוש. נפטר ביום ה' תמוז תרנ"ג (1893). חיבורו 'מזמרת הארץ' - דרושים על פרשת השבוע, יצא לאור בשנת תרל"ה (1875), בליוורנו, שבאיטליה.

• כיצד השלום הוא כלי מחזיק ברכה?

לְכַשְׁתַּגְדֵּל אֶמְרָה לִי אֲמִי תִהְיֶה כְּמוֹ אֶדוֹן מִסְעוּד,
מִנְגֵּן בְּעוֹד וַיּוֹשֶׁב וּמִקְהִיל אֲנָשִׁים
וּמִשְׁמַח אֲנָשִׁים.

אֲבָל לְרֹב בָּאִים אֵלַי בְּחֶבֶה,
מִזְכִּירִים עֲלִילוֹת הַלִּיכָה עַל גֶּדֶר גְּבוּהָה וְדָקָה
אוּ לְיָדוֹת בְּעֶץ אֶבֶן מִמֶּרְחָק וְלֹא לְהַחֲטִיא,
וַיֵּשׁ מִן הַגְּדוּלִּים שָׁגִם נוֹתְנִים לִי מִטְבֵּעַ בְּיָדִי

ארוז ביטון, קטע מתוך עם הילדים, בתוך: ספר הנענע, עקד, תשל"ט (1979)

• אילו דרכים קשורות השמחה וההתקהלות של אנשים לברכה?

מה שהוא ממשי, הוא הקשר שלך איתי ושלי איתך, הקשר של אדם עם שכנו קרוב אחווה, כיוון שהם מרגישים שיש להם אותו מקור, יש להם אותו מקור, ובעתיד תכלית משותפת. מקור ותכלית משותפים, הנה מה שמכונן את האחוה שלהם.

ז'אן פול סארטר ובני לוי, 'תקווה עכשיו', עמ' 80, הוצאת כרמל, ירושלים, תשס"ח (2008)

• מהם המקור והתכלית המשותפת שבזכותם יתברך העם באחוה?

וארשתיך לי במימונה - מימונה ישראלית | דף למנחה

שערי ידידות

רציונל

השער השלישי של 'חוברת וארשתיך לי באמונה' פותח שערי ידידות. מאפייני תרבות דומים, עולם ערכים משותף ורצון לנתינה הדדית בין שכנים, מאפשרים לרקום יחסי ידידות. הציר המרכזי של הדמיון בערכים ובתרבות הוא השותפות לאמונה באל אחד של יהודים וערבים במרוקו ובארצות אסלאמיות אחרות סביבו נוצרה רקמה של יחסי ידידות בעלי מאפיינים של קרבה. המימונה משקפת במנהגיה את יחסי הידידות שהתקיימו בקהילות השונות במרוקו. קהילה הבנויה על תרבות של דלתות פתוחות והדדיות, המצליחה ליצור עולם ערכי ותרבותי המשותף לה ולסביבתה, למרות ההבדלים, עשויה לסלול דרכים גם בתוך היחסים בחברה הישראלית בין יהודים לערבים.

שאלת שיפוד

• כיצד ניתן לפתוח שערי ידידות בחברה הישראלית?

מהלך הלימוד

שיתוף

• שתפו בסיפור של ידידות שרקמתם עם אדם זר לכם.

לימוד

ואת לבם מטיבים. עם כלי שיר ונגינה.
ולבשה העבריה. תלבשת ערביה.
וגבר עם אדרעיא. וקטרת מור ולבונה.
ולא נכר העברי. לפני אחיו ההגרי.
אם עירוני או כפרי. רוח כלם נכונה.

ויליד ערב זה דרכו. עד עתה תוך מרוקו
וליהודים כערכו. יקריב מנחה שמנה.
שאור ודבש ותבואה. חלב פרה בריאה.
דגים נענע וחמאה. עם פרחי פר וגנה
שמה עברים וערבים, יחדו כלם מסבים.

רבי דוד בוזגלו

• מה מאפשר לילידי ערב, יהודים וערבים, לשבת יחד סביב שולחן אחד?

הלוא אב אחד לכלנו הלוא אל אחד בראנו

ספר מלאכי, פרק ב', פס' י'

אילו משמעויות יש לכך שיש לכולם אל אחד ואב אחד?

ברית כרת את אברהם להיות אב המון גויים, ולא זו מחבבו עד שהבטיחו 'אני הנה בריתי איתך' - שאם נבוא לחלל ברית אבותינו, לבגוד איש באחיו, הרי ש'אל' - אחד בראנו' - שהקב"ה בראנו אחד, ולא נוכל להיפרד איש מעל אחיו. ונתקיימה בנו, בני אברהם. ובימי הפסח, נתפרדה החבילה, ומה נשתנו לילות הפסח מכל הלילות - שאומרים: 'כולנו מסובין', ובא 'הוא' ונמנע מ'שכנו הקרוב אל ביתו'. ואך יצא הפסח באים אל בית שכנו, לחדש ברית אבותינו.

החכם היומי

• מדוע כל כך חשוב לחדש את הברית?

הקיבוץ המדיני שהוא קיום העולם, הוא קיומו ועיקרו על זאת המצווה שאי אפשר שיהיה הקיבוץ המדיני ולא יושלם סידורו אלא בהיות בני המדינה עוזרים זה לזה וגומלים חסד זה לזה במלאכות ובפעולות כנודע. שאם לא יעזרו זה לזה או ינגדו זה לזה, יפסיד הקיבוץ המדיני. ולזאת הסיבה נתרחקו עמון ומואב מלבווא בקהל, מדה כנגד מדה, הם לא רצו לעשות עם ישראל גמילות חסדים, כי 'לא קדמו אותם בלחם במים', גם כן נענשו שלא יהיה להם קיבוץ מדיני עם ישראל ולא יבואו בקהל מידה כנגד מידה. וזה שאמר התנא: 'יהיה ביתך פתוח לרוחה' - לכל אדם, שלא יהיה סגור בפני שום אדם אפילו מהגויים וכיוצא.

חכם אברהם אזולאי, אהבה ותענוגים, עמ' כ"ד, הוצאת אורות החיים, ירושלים, תשמ"ז (1987)

חכם אברהם אזולאי (1570-1643) נולד בפאס שבמרוקו. בשנת ש"ס (1600) זכה לעלות לארץ ישראל. בדרכו ארצה נטרפה אונייתו בלב ים וכל כתביו טבעו. מאז עשה חתימתו כצורת אונייה. הוא קבע את מושבו בעיר חברון, שם למד וביאר את תורת הרמ"ק - האור יקר. נפטר ביום כ"ד חשון ת"ד (1643) בין חיבוריו: 'אור הגנוז' - סודות התורה ע"פ האר"י, 'חסד לאברהם' - דרושים ביסודות הקבלה, 'בעלי ברית אברהם' - ביאורים על התנ"ך, 'אהבה בתענוגים' - פירוש על מסכת אבות.

• כיצד בית פתוח לרווחה משלים את קיבוץ המדיני?

ראוי יום המימונה להיקבע ליום פיוס והתפייסות, יום של רצון טוב, יום של הדלת הפתוחה בין בני המשפחה, בין בני השכונה, בין בני הקהילות השונות, 'יחד שבטי ישראל', וליום ביקורי נימוסין בין יהודים ונוכרים. עינינו ראו ולא זר, מכר מוסלמי נכנס ביום אחרון של פסח, לבית ידידו היהודי, ובידו תקרובת של ירקות טריים, דבש, חמאה וכדומה. היהודי מגיש לאורח סל מצות ודברי מאכל. מנהג זה מוזכר כבר בפסקי הרא"ש, זיכרוננו לברכה: 'גוי המביא דורון לישראל ביום אחרון של פסח'.

חכם אליהו רפאל מרציאנו, המימונה חג הברכה והפיוס, עמ' כ"ד, הוצאת המחבר, ירושלים.

חכם אליהו רפאל מרציאנו, נר"ו, נולד ברבדו שבמרוקו. בשנת תשי"ז (1957) עבר לצרפת ולמד בישיבתו של החכם מיכאל טולידאנו. בשנת תשכ"ח (1968) זכה לעלות לארץ ישראל, וקבע מושבו בירושלים. הוא הוסמך לרבנות על ידי החכם מרדכי אליהו, ולמד לדיינות במסוד הרי פישל. הוא כתב קרוב לארבעים חיבורים ובתוכם: 'מלכי ישרון' - על חכמי אלג'יר, 'מלכי חיל' - על חכמי אלג'יר, מנהגי קהילת יהודי רבדו, 'חג המימונה' - מקורות והליכות ותיקון הלימוד לליל המימונה.

• כיצד ניתן לקיים את מערכת היחסים המתוארת בדבריו של חכם מרציאנו בימינו?

אָחַד הָיָה אַבְרָהָם וַיִּירֶשׁ אֶת הָאָרֶץ

ספר יחזקאל, פרק ל"ג, פס' כ"ד

• במה היה אברהם יחיד ומיוחד שזכה לרשת את הארץ?

וקראו אב המון גויים - נמצא שכל העולם יקראו על שמו, והוא יקרא אב לכולם. ... והרי נקרא אב המון - לכל מלכי ארץ. ואף כי 'אחד היה אברהם', כיוון שהוא ירש את הארץ 'ואנחנו רבים' ונקראים המון, ונמצא כי אברהם הוא אבינו, ואם כן - 'לנו ניתנה הארץ למורשה', דהיינו מכוח ירושתו ... ואין נקראים על שמו, אלא בהיותכם כמותו ... שנקרא אב המון גויים - לעולם כולו הנכנסים תחת כנפי השכינה.

חכם אברהם מיוחס, שדה הארץ, פרשת קדושים, דף ט"ו, נחמן וקלעי, סלונקי, תקמ"ד (1784)

חכם אברהם מיוחס (1718-1768) נולד בירושלים. פרוש מחיי העולם הזה, חי בעוני, מדוכא בייסורים ובכל זאת לא מנע עצמו אפילו שעה אחת מבית המדרש. בהיותו בן ארבעים כבה מאור עינו, ולא יכל עוד לברר תלמודו את אשר הבין בימי חורפו. נפטר ביום כ"ט בכסלו תקכ"ח (1768). בין חיבוריו: 'שדה הארץ' - על התורה ועל התלמוד. 'דגלי אהבה' ו'ריח שדה' - על ספר 'דרך עץ חיים' לאר"י. 'המאור הקטן' - על הספר 'עץ החיים' לרבי חיים ויטאל. 'שיח שדה' - על ספר הכוונות.

• כיצד זרעו של אברהם יכול להיות כמו אברהם אבינו?

אֶת פְּדֵי הַיָּתִים הַגָּאִים,	רְאִינוּ רְאִינוּ
בְּרוּכוֹת קְמוּרוֹת יְדֶיךָ בְּתֵפֵי הַתְּמָתָם,	אֶת חֲבִינֹת הָעֶאֱרָק,
שָׁרָה בַּת דּוֹדוֹ	אֶת שִׁשְׁרָאוֹת הַיּוֹנִים הַצְּלִיּוֹת
עֲרֵבִים וַיהוּדִים נְבוֹא	אֶת מְרַבְּצֵי הַתְּמָרִים בְּשִׂבְעָה מִיָּנִים
לִבְנוֹ מִתְרַחֵב לְאֵט וְנִפְשָׁנוּ שִׁמְחָה.	בְּפֶתַח הַבַּיִת

ארו ביטון, קטע מתוך חתונה מרוקאית, בתוך מנחה מרוקאית, עקד, תשל"ט (1979)

• בשל מה מתרחב ליבנו ונפשנו שמחה?

סבתא שלי סיפרה לי, שהמוסלמיות בתימן, הצילו אותן מרעב, ובכו עליהן כשהן עזבו. שאלתי אותה: איך שם בכו עליכם, וכאן אנחנו נלחמים ושונאים? היא אמרה לי: יא בינתי, שם לכולם היה א-לוהים אחד, כאן - לאף אחד אין א-לוהים.

פזית עדני, קטע מתוך להציל את תורת האימהות, מוסף שבת, 28 בנובמבר 2105.

• כיצד ההכרה באל אחד מביאה לחיבור בין אנשים ובין עמים?

וארשתיך לי במימונה - מימונה ישראלית | דף למנחה

שערי הכנסת אורחים

רציונל

השער הרביעי של חוברת 'וארשתיך לי באמונה' פותח שערי הכנסת אורחים. ערך הכנסת האורחים הוא אחד מסמליה הבולטים של חגיגת המימונה בחברה הישראלית. חיבור בין אנשים, היכרות עם האחר ורצון לחיות יחד למרות השוני הם פירותיה של הכנסת אורחים, בבסיסה מונחות יחד התפיסה כי כל אחד מקובל ומוזמן והתחושה שאני רצוי ואהוב. המימונה היא חג שמהותו עוברת דרך הדלת של הכנסת האורחים בין אם כמארח במרחב האישי ובין אם כאורח העובר בבתיים של שכנים. קהילה שעסוקה בערכים של חיבור בין הבריות והיכרות הדדית מובילה לחברה שיש לה מטרות משותפות, קבלת האחר ואהבה בין הבריות. ערך הכנסת האורחים עשוי לעורר שינוי בחברה הישראלית מעבר ליום החג עצמו.

שאלת שיפוד

• מה יש בכוחה של הכנסת אורחים לתרום לחברה הישראלית?

מהלך הלימוד

שיתוף

• מה זה עבורכם להיות אורחים?

לימוד

זָקֵן יוֹשֵׁב פִּישִׁיכָה לֹא שׁוֹר צָבָא
וְעַם שׁוֹלְפֵי חֲרָבוֹת זָכְרוּ לֹא בָּא
אֶךְ לְהַקְהִיל קְהִלּוֹת נִפְשׁוּ תַּאֲבָה
וּלְלַמְּדָם אֶת לְקַחוּ מִדֵּי עֲבָרוֹ

כוכב צדק, רבי דוד בוזגלו

כּוֹכֵב צָדֵק לְדוֹרוֹת זָרַח אֹרֹךְ
אֶחָד הָיָה אֲבָרָהָם בְּבִנֵּי דוֹרוֹ
אֲשֶׁר בְּאֵיבִיב שְׁנוֹתָיו הִפִּיר בּוֹרְאוֹ
וַיֵּרָא שָׁם בְּמִאֲוֹרֹתָיו אֶת מִשְׁטָרוֹ

• לפי רבי בוזגלו, מה הניע את אברהם להקהיל קהילות ולארח?

מִצָּאֵתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֵל נָא תַעֲבֹר מֵעַל עֲבֹדְךָ

ספר בראשית, פרשת וירא, פרק י"ח, פס' ג'

• כיצד המארח מוצא חן בעיני עובר האורח?

אברהם העברי, שכל העולם כולו מעבר אחד, והוא עומד עליהם תחת העץ, עד שיעברו אצלו, ויאכלו. ואם במשה כתב: 'מצאתי חן בעיניך, הודיעני נא את דרכך', באברהם, שכבר בבית אביו הכיר בוראו, כתב: 'אל נא תעבור מעל עבדך', שלימד: גדולה הכנסת אורחים יותר מהקבלת פני שכינה. ננהגו כליל המימונה לעבור איש אצל אחיו, לגלות דעתם, שמצא חן בעיניהם, וכל המרבה הרי זה משובח, רק לא יעשה בית חברו קפנה דריא אלא ישהה מעט אצלו, ויברך על איזה דבר, ואחר תעבורו'.

החכם היומי

• מדוע חשוב שישנה האורח אצל מארחו?

על בעל הבית להסתכל בעין יפה על כל אורח, להכניסו לביתו, ואפילו שהוא לא שלם ביראת שמים, ויש לו פגמים. נראה ההבדל שבין אברהם אבינו, עליו השלום, ללוט: כשבאו האורחים לאברהם אבינו, עליו השלום, באו בדמות אנשים, ואילו ללוט, באו אליו בדמותם האמיתית שהם מלאכים כמו שכתוב בתורה: 'ויבואו שני המלאכים סדומה'. והסיבה לזה כי אברהם אבינו, עליו השלום, לא מקפיד מי הוא האורח, ואת הכל מקבל בזרועות אהבה. ואולם לוט שהיה חסר הרבה ביראת שמים, אם לא ראה מלאכים ממש, לא היה מכניסם ומכבדם. מלאכים ממש, לא היה מכניסם ומכבדם.

חכם אברהם הכהן, מלל לאברהם, עמ' לה, הוצ' הספרייה הספרדית ירושלים, תש"ן (1990).

חכם אברהם כהן נולד בעיר גפסה שבטוניסיה. שימש כרבה של עיר הנמל הגדולה צפאקס. עלה לארץ ישראל, התיישב בירושלים, ושימש כרבה של שכונת תלפיות. נפטר ביום כ"ד ניסן תשנ"ד (1994). בין חיבוריו: 'מלל לאברהם', 'ויסוף אברהם', 'קונטרס נצור לבך'.

• למי אנחנו יותר דומים - לאברהם או ללוט?

ובאוהלו, האורח מתכוון לסעודתו: 'אלך להזמין את בעל המקום לשולחני, הלא הוא אחי ובשר מבשרי'. צוהר מגדל השן נפתח כדי לענות, אך התשובה שלילית: 'לא, אין זו אותה שחיטה. אין זו אותה קדרה, ולא אותו בשר. לא נתפלל יחד ולא נאכל יחד. ... מגדלי השן מגיפים את תריסייהם ומורידים את מסכיהם, ורק יהודי האוהלים מדברים ומשוחחים. מי הם בכלל יהודי האוהלים האלה, שאין להם אפילו מגדלים? באיזה זכות הם מדברים? האם הם נשענים על סמכות רבנית כלשהי?

חכם אברהם חזן, תרגום תדפיס בצרפתית. מובא בתוך: אבינעם רוזנק, בין אשכנז לצפון אפריקה: הלכה, מטא-הלכה וחינוך בכתביו של הרב אברהם חזן. בתוך: פעמים: רבעון לחקר קהילות י

חכם אברהם חזן (1920-2003) נולד בעיירה טיראט שבאלג'יריה. למד בישיבת 'עץ חיים' בערים אוראן ואלג'יר. בשנת תרצ"ט (1939), הוסמך לרבנות ושימש כרב העיירה ג'ריוויל והעיר סעידה. בעת מלחמת העולם השנייה, גויס לצבא הצרפתי. עם סיום המלחמה שימש כרב הראשי של צבא צרפת במרוקו. בשנת תשכ"א (1961) עבר לשטרסבורג, שם כיהן כרב צבאי של מחוז אלזאס. בשנת תשכ"ח (1968) עלה עם משפחתו לארץ ישראל. בשנת תש"ל (1970) היה לרב הראשי של המשטרה, משמר הגבול ושירות בתי הסוהר. נפטר ביום כ"ג ניסן תשס"ג (2003) ונטמן בירושלים. בין חיבוריו: 'יום כיפור - מלחמה ותפילה', שפורסם בשפה הצרפתית.

• מדוע נמנעים אנשים מלהתארח האחד אצל השני?

וַיֵּטַע אֱשֶׁל בְּבָאָר שֶׁבַע וַיִּקְרָא שֵׁם בְּשֵׁם ה'

ספר בראשית, פרשת וירא, פרק כ"א, פס' ל"ג

• מה מסמלת נטיעת אשל? (אש"ל - אכילה, שתיה, לינה)

להאכיל ולהשקות, להשביע נפש שוקקה, ונפש רעבה למלא טוב, ראוי ושאינו ראוי, וזוהי מידתו של אברהם אבינו, עליו השלום, שהיה זן לכל עובר ושב לנימולים ולערלים, שכתוב: 'ויטע אשל בבאר שבע' - ופירושו חכמינו זיכרונם לברכה: אכילה שתייה ולינה. ובה נשתבח אברהם אבינו, עליו השלום, במידת החסד ובמידת הרחמים, לרחם על בריותיו, והבטיחו הקדוש ברוך הוא, שלא תזוז מידה זו מזרעו, ככתוב: 'למען אשר יצווה את בניו ואת ביתו אחריו'.

מארי אברהם ערוסי, אור לישרים בתוך נר יאיר, עמ' כ"ו, הוצאת מידן, בני ברק תשנ"ו (1996).

מארי אברהם ערוסי (1878-1934) נולד בעיר כוכאבן שבתימן. שימש כמפקח על השוחטים. במסגרת תפקידו הרבה לנדוד ברחבי תימן. סיפורי מסעותיו, ומעשיות ששמע בדרכו מפי חכמי תימן, הוא קיבץ בספרו 'קורא הדורות'. בשנת תרפ"ג (1922) עלה לארץ ישראל, והחל במסע נדודים בארץ כדי לחזק את לב אחיו. נפטר ביום י"ז אדר תרצ"ה (1934). בין חיבוריו: 'קורא הדורות' - סיפורים ומעשיות, 'ורה חטאים', 'אוהל מועד', 'ואור לישרים' - פירוש על מסכת אבות.

• כיצד אנחנו יכולים לממש היום את המידה שעוברת אלינו בירושה מאברהם אבינו?

אָמָא פֿֿרַחָה בְּקִמְטִי פֿֿנִיךְ הִיפִים,
הִתְבָּדוּ בְּמַעֲקוֹד,
בְּזִיתִים חֲרִיפִים
לְשֹׁבֵר אֶת הָעָאָרְק,
בְּקִנְמוֹן חֶלָה,
בְּצִוְחוֹת הַנָּשִׁים נָה נָה נָה
(עֲמִי מְרֻדְכִי, דוֹדִי מְרֻדְכִי)
תּוֹאֲכֵל מִשְׁהוּא
הָרִי יְהוּדִים שְׂכָנִים אֲנַחְנוּ

ארו ביטון, קטע מתוך שמחה במלח, בתוך מנחה מרוקאית, עקד, תשל"ט (1979)

• כיצד מרגיש אדם שמתארח אצל אמא פֿֿרַחָה?

הכנסת האורחים המוחלטת תובעת שאפתח את ביתי, לא רק לנוכחי, אלא אף לאחר המוחלט, הלא מוכר, האלמוני, ושאתן לו מקום, שאניח לו לבוא, שאניח לו להגיע ולהימצא במקום שאני מציע לו, בלי לבקש הדדיות, ואף לא את שמו.

ז'אק דרידה, 'על הכנסת האורחים', עמ' 67, הוצאת רסלינג, תשס"ז (2007)

• כיצד מתן מקום גם ללא הדדיות מאפשר חיבור בין אנשים?

וארשתיך לי במימונה - מימונה ישראלית | דף למנחה

שירים אחרונים

רציונל

השער האחרון של חוברת 'וארשתיך לי במימונה' הוא שער שירים אחרונים. שירים אלו הם בחזקת מלווים של חוברת זו - אם כסיכום ללימוד שנעשה על ערכים ושערים או כקטעי לימוד היכולים לעמוד בפני עצמם בלימוד על החג. בחלק של 'שירים אחרונים' מבקש המארח ללוות את האורח המבקר במנהגי חג המימונה בדרכו החוצה לחברה הישראלית. אל החגיגה מתקבל האורח בשמחה ויחד עם זאת מוזמן ללמוד, להחיל וליישם את ערכי החג ולקחתם עימו במציאות חייו ובמפגשיו עם אורחים ומארחים אחרים. קהילת חוגגי חג המימונה משמרת את מנהג החג דרך ערכיו המרכזיים - אמונה, ברכה, ידידות והכנסת אורחים. שער שירים אחרונים הוא הזדמנות לעסוק בחשיבות של שימור המסורת והמנהג, בפרט ובכלל, עבור החברה הישראלית.

שאלת שיפוד

• כיצד ניתן לתקן את החברה באמצעות שימור מנהג?

מהלך הלימוד

שיתוף

• מה מסמל עבורכם חג המימונה?

לימוד

עמד בסיני להורות
את תורתו לדורות
בני אברהם ושרה

כאן במקלהות עם רם
וכמו ביום מתן תורה
כי יוצר המאורות

ירדה שכינה למטה מעשרה
תלמידיו של בן עמרם
זרח על כלנו אורם

רבי דוד בוזגלו, ירדה שכינה

• מה מלמדת תורת חג המימונה לדורות?

מי שעוסק בתורה, ואין לו את קלסתר הפנים של אברהם אבינו - גילוי הפנים של גמילות חסדים, הפנים של מידת החסד, 'תורת חסד על לשונו' - אינו יכול לקבל את התורה. המלאכים, האמת המוחלטת של הקדושה, אינם מוכנים לתת לו את התורה, מפני שתורה בלי דרך ארץ היא מסוכנת. משה בלי אברהם זה, כביכול, בלתי אפשרי. ... רבים מתלמידיו של משה, שלומדים תורה כתורה, כהלכה, שכחו שמשה היה בנו של אברהם. שכחו את הקשר בין מידותיו של אברהם אבינו לתורת משה.

חכם יהודה אשכנזי מותך: יצחק שוראקי, מסורת בעידן מודרני, עמ' 327, ת"א, תשס"ט (2009)

חכם יהודה ליאון אשכנזי, 'מניטו', (1922-1996) נולד באוראן שבאלג'יריה. בשנת ת"ש (1940) הצטרף למחתרת נגד הנאצים. בשנת תש"ג (1943) גויס ללגיון הזרים, השתתף בקרבות נגד גרמניה, ונפצע באלזאס. בשנת תשכ"ח (1968) עלה לישראל, והקים בירושלים את מכון 'מעיינות'. נפטר ביום ט' חשוון תשנ"ז (1996). בין חיבוריו: 'מדרש בסוד ההפכים' ו'מספד למשיח'.

• היכן אתם ממוקמים בין משה לאברהם?

שָׁכֵן זֶה מוֹסִיקָה שָׂרָה מִתְנַגֶּנֶת שְׂפָתַי נָעוֹת אֶךְ קוֹלִי אֵינוֹ נִשְׁמָע שָׁכֵן זֶה הַשָּׁפָה שֶׁבָּהּ קָלְלוּ וְאַהֲבּוּ הַגְּדוֹלִים מִמֶּנָּה סִלְקֹתַי כְּדֵי לְהַפְדּוֹת עֲבָרִי דִבַּר עֲבָרִית עֲכָשְׁיוֹ בְּכָל זֹאת צוֹעֵק הַמְזֻרָח	הָאֵם תִּמְיֵד יִהְיֶה זֶה כֵּךְ בְּמִזְרָח אוֹ רוּחַ אוֹ אֲדָמָה בֵּינָתַיִם אֲעִדִּיף אֲמַנָּם לְשָׁכֵן בְּתוֹךְ מְלָה בֵּית אַחֵר טָרָם קָיָם סִפֵּק אִם אֵי פַעַם הָיָה בְּתוֹךְ עֲבָרִיּוֹתַי עֲוִרּוֹתַי עֲרִבִיּוֹתַי
--	---

חביבה פדיה, קטע מתוך איש הולך, בתוך דיו אדם, הקיבוץ המאוחד, תשס"ט (2009)

• מדוע חשוב להשמיע את קול צעקת המזרח?

בצעירותי היה טבעי בעיניי שתושבי קהיר מבינים זה את זה אף על פי שהם מדברים בשפות שונות ונקראים בשמות ממקורות שונים - מוסלמי, ערבי, נוצרי, יהודי, סורי, יווני, ארמני, איטלקי.

שמות הערים בגדאד, תוניס, חאלב, ביירות, דמשק, איסטנבול, סלוניקי, קזבלנקה, ירושלים, היו נהירים מפני שבני אדם, בעיקר קרובי משפחה, היו מתהלכים זה עם זה כמו בחדריו של בית אחד גדול.

ז'קלין כהנוב, הצעיף הכחול של הקדמה מתוך דוד אוחנה, בין שני העולמות, כתר, תשס"ה (2005)

ז'קלין כהנוב (1917-1979) נולדה בקהיר, שבמצרים. כבת לאריסטוקרטיה היהודית-מצרית התחנכה עם בניה של שכבת האריסטוקרטיה המקומית. בקהיר דיברה צרפתית ואנגלית. בשנת תש"א (1941) עברה לארצות-הברית והחלה ללמוד עיתונות וספרות באוניברסיטת קולומביה בניו-יורק. היא פרסמה סיפורים קצרים וזכתה בשני פרסי ספרות. בשנת תש"ו (1946) שבה למצרים, אך כעבור שלוש שנים נסעה עם אחותה לפריס. בשנת תשי"ד (1954) עלתה לארץ ישראל. לאחר שנתיים במרכז קליטה בבאר-שבע, עברה להתגורר בבת-ים. מסותיה נתפרסמו בעיתונים שונים בישראל, ובעיקר ב"קשת" בעריכתו של אהרן אמיר. אמיר אף תרגם את מאמריה מאנגלית וערך את 'ממזרח שמש', קובץ מסותיה הראשון.

• כיצד נוכל להפוך במדינת ישראל לקרובי משפחה המתהלכים בבית אחד גדול?

יִאֲרָשׁוּתִיךָ לִי בַּמִּימוּנָה - מִימוּנָה יִשְׂרָאֵלִית | דָּף לַמִּנְחָה

ערבים זה בזה

רציונל

חברה המתאפיינת בערבות הדדית מצביעה על יכולת לראות כל אדם באשר הוא, לזהות את הצרכים שלו ולהרגיש אחריות על מילוי צרכים אלה. חברה המתקיימת תוך ערבות הדדית מאפשרת לחלשים שבתוכה להתקיים בכבוד ובכך לשמור על חברה עם חוסן פנימי. חג המימונה מזמן מפגשים קצרים בין מארחים הפותחים את ביתם לבין אורחים העוברים בין הבתים, מפגשים אלו מערבבים בין הבריות ומביאים להיכרות, פתיחות וערבות הדדית. מסורת כזו מולידה קרבה וידידות בין הבריות יחד עם ערבות הדדית הנובעת מכל אלו ומשליכה למציאות היומיומית. המימונה מציגה יחסי שכנות שבהם האהבה והאחוזה מובילות. קהילה שחוגגת כך את חגיגה צפויה להיות קהילה שבה ערבות הדדית היא חלק מאבני היסוד שלה ומהווה מודל לקהילות שונות בארץ ישראל.

שאלת שיפוד

• כיצד ערוב בין הבריות מקדם ערבות הדדית?

מהלך הלימוד

שיתוף

• האם לדעתכם יש קשר בין ערבות הדדית לבין הכרות?

לימוד

וְאֵת לִבָּם מְטִיבִים. עִם כָּלִי שִׁיר וְנִגִּינָה.
וְלִבְשָׁה הָעֵבֶרִיָּה. תִּלְבָּשֶׁת עֲרֵבִיָּה.
וְגֵבֶר עִם אֲדָרְעִיָּא. וְקִטְרֶת מִר וְלִבְוֹנָה.
וְלֹא נִפְרָה הָעֵבֶרִי. לִפְנֵי אֲחִיו הַהֶגְרִי.
אִם עִירוֹנִי אוֹ כִּפְרִי. רוּחַ כָּלָם נְכוֹנָה.

וְיִלִּיד עֲרָב זֶה דְּרָפּוֹ. עַד עֲתָה תוֹךְ מְרוֹקוֹ
וְלִיְהוּדִים כְּעָרְכוֹ. יִקְרִיב מִנְחָה שְׂמִנָּה.
שְׂאוֹר וְדָבֶשׁ וְתִבְוָאָה. חֶלֶב פֶּרֶה בְּרִיָּאָה.
דָּגִים נֶעֱנַע וְחִמְאָה. עִם פֶּרְחֵי כֶּר וְגִנָּה
שְׂמָה עֲבָרִים וְעֲרָבִים, יַחְדָּו כָּלָם מְסֻבִּים.

רבי דוד בוזגלו

• מדוע קשה להבחין בין האורחים והמארחים בשירו של רבי דוד בוזגלו?

אברהם העברי, שכל העולם כולו מעבר אחד, והוא עומד עליהם תחת העץ, עד שיעברו אצלו, ויאכלו. ואם במשה כתב: 'מצאתי חן בעיניך, הודיעני נא את דרכך', באברהם, שכבר בבית אביו הכיר בוראו, כתב: 'אל נא תעבור מעל עבדך', שלימד: גדולה הכנסת אורחים יותר מהקבלת פני שכינה. ננהגו בליל המימונה לעבור איש אצל אחיו, לגלות דעתם, שמצא חן בעיניהם, וכל המרבה הרי זה משובח, רק לא יעשה בית חברו קפנה דריא, אלא ישהה מעט אצלו, ויברך על איזה דבר, ואחר תעבורו'.

החכם היומי

• מה מקומה של השכינה בהכנסת האורחים?

יש שני מיני צדיקים: יש המתבודד לבדו ואין לו עסק עם הבריות, ויש שמעורב עם הבריות. ולדעת איזה מהם עדיף? - כתבו המפרשים: שהמעורב עדיף, כי הגם שאותו המתבודד מרוויח יותר בתורה וסדר קדושה והבדלה, מה שאין כן המעורב עם הבריות, אך נגד זה - הצדיק הזה, הדור מרוויח ממנו. ...

ומעתה חנוך ומתושלח היו רק לעצמם, אבל באברהם כתוב בו: 'כי ידעתי למען אשר יצווה את בניו ואת ביתו אחריו לעשות צדקה ומשפט'.

חכם יעקב זריהן, שושנת העמקים (בתוך מים עמוקים) עמ' ע"ז, ירושלים תשל"ח (1978)

חכם יעקב חי זריהן (1869-1953) נולד בעיר טבריה. ייסד יחד עם חברו חכם מכלוף שטרית את ישיבת 'כתר תורה' ברח' השוק בטבריה, וכיהן יחד אתו ועם חכם אליהו אילוז כדיין בבית הדין בטבריה. כיהן כנשיא כולל רמב"ם, ניהל את עניני ישיבות העיר ועמד בראש הועד להקמה מחדש של בית הכנסת 'עץ החיים' על שפת ימה של טבריה. נפטר ביום כ"א מנחם אב תשי"ג (1953). בין חיבוריו: 'חלק יעקב' - דרושים, 'בכורי יעקב' - שו"ת, 'אוהל יעקב', 'ושופריה דיעקב' - על פרשת השבוע, ו'שושנת העמקים' - דרושים וחידושים.

• מה מרוויח הדור מהצדיק המעורב עם הבריות?

בצעירותי היה טבעי בעיניי שתושבי קהיר מבינים זה את זה אף על פי שהם מדברים בשפות שונות ונקראים בשמות ממקורות שונים - מוסלמי, ערבי, נוצרי, יהודי, סורי, יווני, ארמני, איטלקי.

שמות הערים בגדאד, תוניס, חאלב, ביירות, דמשק, איסטנבול, סלוניקי, קזבלנקה, ירושלים, היו נהירים מפני שבני אדם, בעיקר קרובי משפחה, היו מתהלכים זה עם זה כמו בחדריו של בית אחד גדול.

ז'קלין כהנוב, הצעיף הכחול של הקדמה מתוך דוד אוחנה, בין שני העולמות, כתר, תשס"ה (2005)

• כיצד ההתערבות הופכת למעורבות?

הכנסת האורחים המוחלטת תובעת שאפתח את ביתי, לא רק לנוכרי, אלא אף לאחר המוחלט, הלא מוכר, האלמוני, ושאתן לו מקום, שאניח לו לבוא, שאניח לו להגיע ולהימצא במקום שאני מציע לו, בלי לבקש הודיות, ואף לא את שמו.

ז'אק דרידה, 'על הכנסת האורחים', עמ' 67, הוצאת רסלינג, תשס"ז (2007)

• כיצד מתן מקום לכל אחד מאפשר ערכות הדדית?

ראוי יום המימונה להיקבע ליום פיוס והתפייסות, יום של רצון טוב, יום של הדלת הפתוחה בין בני המשפחה, בין בני השכונה, בין בני הקהילות השונות, 'יחד שבטי ישראל', וליום ביקורי נימוסין בין יהודים ונוכרים. עינינו ראו ולא זר, מכר מוסלמי נכנס ביום אחרון של פסח, לבית ידידו היהודי, ובידו תקרובת של ירקות טריים, דבש, חמאה וכדומה. היהודי מגיש לאורח סל מצות ודברי מאכל. מנהג זה מוזכר כבר בפסקי הרא"ש, זיכרוננו לברכה: 'גוי המביא דורון לישראל ביום אחרון של פסח'.

חכם אליהו רפאל מרציאנו, המימונה חג הברכה והפיוס, עמ' כ"ד, הוצאת המחבר, ירושלים.

חכם אליהו רפאל מרציאנו, נר"ו, נולד בדבדו שבמרקו. בשנת תשי"ז (1957) עבר לצרפת ולמד בישיבתו של החכם מיכאל טולידאנו. בשנת תשכ"ח (1968) זכה לעלות לארץ ישראל, וקבע מושבו בירושלים. הוא הוסמך לרבנות על ידי החכם מרדכי אליהו, ולמד לדיינות במוסד הרי פישל. הוא כתב קרוב לארבעים חיבורים ובתוכם: 'מלכי ישורון' - על חכמי אלג'יר, 'מלכי חיל' - על חכמי אלג'יר, מנהגי קהילת יהודי דבדו, ו'חג המימונה' - מקורות והליכות ותיקון הלימוד לליל המימונה.

• בשל מה עשוי להפוך יום המימונה ליום פיוס והתפייסות?

אחד היה אברהם

רציונל

בחוברת "וארשתיק לי במימונה" דמותו של אברהם אבינו היא הדמות המובילה את השערים. אברהם אב המון גויים מייצג את מידת החסד, המידה שמאפשרת את ארבעת הערכים עליהם בנויים שערי החוברת - אמונה, ברכה, ידידות והכנסת אורחים. היכולת להתחקות אחר דמותו של אברהם, ללמוד ממנו את מידת החסד ולמסד אותה בתהליכים חברתיים תאפשר לשערי אמונה, ברכה, ידידות והכנסת אורחים להיפתח ולהשפיע מטובם על כל חברה באשר היא.

שאלת שיפוד

• כיצד אברהם אבי האומות מהווה מודל עבורנו כעם?

מהלך הלימוד

שיתוף

• איזו תכונה של אברהם אבינו יש לך לדעתך?

לימוד

מי שעוסק בתורה, ואין לו את קלסתר הפנים של אברהם אבינו - גילוי הפנים של גמילות חסדים, הפנים של מידת החסד, 'תורת חסד על לשונו' - אינו יכול לקבל את התורה. המלאכים, האמת המוחלטת של הקדושה, אינם מוכנים לתת לו את התורה, מפני שתורה בלי דרך ארץ היא מסוכנת. משה בלי אברהם זה, כביכול, בלתי אפשרי. ... רבים מתלמידיו של משה, שלומדים תורה כתורה, כהלכה, שכחו שמשה היה בנו של אברהם. שכחו את הקשר בין מידותיו של אברהם אבינו לתורת משה.

חכם יהודה אשכנזי מתוך: יצחק שוראקי, מסורת בעידן מודרני, עמ' 327, ת"א, תשס"ט (2009)

חכם יהודה ליאון אשכנזי, 'מניטו', (1922-1996) נולד באוראן שבאלג'יריה. בשנת ת"ש (1940) הצטרף למחתרת נגד הנאצים. בשנת תש"ג (1943) גויס ללגיון הזרים, השתתף בקרבות נגד גרמניה, ונפצע באלזס. בשנת תשכ"ח (1968) עלה לישראל, והקים בירושלים את מכון 'מעיינות'. נפטר ביום ט' חשוון תשנ"ז (1996). בין חיבוריו: 'מדרש בסוד ההפכים' ו'מספד למשיח'.

• מהי אותה דרך הארץ של אברהם?

מה ברך ה' - שיהיה אברהם בכל. ולא רק שיהיה מעורב עם הבריות, אלא מזוג בכל בריה ממידתו של אברהם, ונהיה אברהם בכל. שבכל בריה נמזגה אהבת החסד, ולא עוד שציווה לאברהם: 'והיה ברכה', ונברכו בו כל משפחות האדמה, להיות מברכים האחד לשני, 'ואל תהי ברכת ההדיוט קלה בעיניך', ש'אברכה מברכך' - אברכה עם מברכך, ומצטרף הקב"ה לברכתו. ונמצא שמוצאי החג היא שעת רצון למצוא 'חן ושכל טוב, בעיני א-ל'והים ואדם'.

החכם היומי

כיצד ערבות הדדית מביאה ברכה?

ברכת 'כה תברכו' בזכות אברהם שכתוב בו: 'כה יהיה זרעך'. ... כי אברהם מידת החסד כמו שאמר הכתוב: 'חסד לאברהם', והוא מקום האהבה כמו שאמר הכתוב: 'ואהבת חסד', וכן הוא אומר: 'זרע אברהם אוהבי'. לזה על ידי האהבה והאחדות שביניהם תחול הברכה עליהם, וכן הוא אומר: 'ואהבך וברכך'. וכן אמרו: 'לא מצא הקדוש ברוך הוא כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום', ולזה ברכת כוהנים מסיימת בשלום. חכם פרג' נעים מזמרת הארץ, עמ' קצ"ט, הוצאת אור שלום, בת ים, תש"ס (2000)

חכם פרג' נעים (1815-1893) נולד בטריפולי שבלוב. שירת בקודש בעיר טריפולי לצד חכמי הדור חכם יעקב רוקח, חכם חיים מימון, חכם פראג'אללה דעבוש. נפטר ביום ה' תמוז תרנ"ג (1893). חיבורו 'מזמרת הארץ' - דרושים על פרשת השבוע, יצא לאור בשנת תרל"ה (1875), בליוורנו, שבאיטליה.

• מה בין החסד של אברהם לשלום?

כּוֹכֵב צֶדֶק לְדִוְרוֹת זֶרַח אוֹרוֹ אֶחָד הָיָה אֲבִרָהֶם בְּכָנִי דוֹרוֹ אֲשֶׁר בְּאֵבִיב שְׁנוֹתָיו הִפִּיר בּוֹרָאוֹ וַיֵּרָא שֵׁם בְּמֵאוֹרוֹתָיו אֶת מְשֻׁטְרוֹ	זָקֵן יוֹשֵׁב בִּישִׁיבָה לֹא שָׁר צָבָא וְעַם שׁוֹלְפֵי תְּרֻבוֹת זָכְרוּ לֹא בָּא אֶדְ לְהַקְהִיל קְהִלוֹת נִפְשׁוֹ תַּאֲבָה וּלְלַמֵּד אֶת לְקַחוֹ מִדֵּי עֲבָרוֹ
---	---

כוכב צדק, רבי דוד בוזגלו

• מהו הלקח אותו רוצה אברהם ללמד את אלו שהוא מקהיל?

וקראו אב המון גויים - נמצא שכל העולם יקראו על שמו, והוא יקרא אב לכולם. ... והרי נקרא אב המון - לכל מלכי ארץ. ואף כי 'אחד ייה אברהם', כיוון שהוא ירש את הארץ 'ואנחנו רבים' ונקראים המון, ונמצא כי אברהם הוא אבינו, ואם כן - 'לנו ניתנה הארץ למור' - שה', דהיינו מכוח ירושתו ... ואין נקראים על שמו, אלא בהיותכם כמותו ... שנקרא אב המון גויים - לעולם כולו הנכנסים תחת כנפי השכינה.

חכם אברהם מיוחס, שדה הארץ, פרשת קדושים, דף ט"ו, נחמן וקלעי, סלוניקי, תקמ"ד (1784)

חכם אברהם מיוחס (1718-1768) נולד בירושלים. פרוש מחיי העולם הזה, חי בעוני, מדוכא בייסורים ובכל זאת לא מנע עצמו אפילו שעה אחת מבית המדרש. בהיותו בן ארבעים כבה מאור עיניו, ולא יכל עוד לברר תלמודו את אשר הבין בימי חורפו. נפטר ביום כ"ט בכסלו תקכ"ח (1768). בין חיבוריו: 'שדה הארץ' - על התורה ועל התלמוד. 'דגלי אהבה' ו'ריח שדה' - על ספר 'דרך עץ חיים' לאר"י. 'המאור הקטן' - על הספר 'עץ החיים' לרבי חיים ויטאל. 'שיח שדה' - על ספר הכוונות.

• במה באה לידי ביטוי אבהותו של אברהם לפי חכם מיוחס?

כְּשֶׁתִּלְמַד לְשִׁחַק עַל שְׁפֹת עֵינָיו כְּמוֹ בְּמִגְרָשִׁים מְפָרִים בְּלִי הַפְּחַד שֶׁל מַעְרוֹת אֲפִלוֹת אֶלְמֵד אוֹתָהּ בְּתִמְנוּהָ	לְהִתְהַלֵּךְ עִם הַחֹשֶׁךְ כְּמוֹ עִם יְדֵי־יָם וְלֹא תִצְטָעֶר, בְּנִי.
--	---

ארו ביטון, הסדר עם בן בכור, בתוך נופים חבושי עיניים, הקיבוץ המאוחד, תשע"ג (2013)

• כיצד 'להתהלך עם החושך' יכול להיחשב חסד בין אב לבנו?